

механізми породження мовлення. З чого можна зробити висновок, що проблемний метод навчання дозволяє розвивати пізнавальну мотивацію до навчання та стимулювати появу і розвиток творчих здібностей. Проблемний метод також формує логіко-теоретичне і інтуїтивне мислення; здійснює індивідуалізацію та диференціацію навчання; розвиває здатність студентів-іноземців самостійно вирішувати різні мовні завдання, що безумовно призводить до оптимізації навчального процесу.

Література:

1. Анисимов О.С. Игровой тренинг мыслительной деятельности / О.С. Анисимов, П.Т. Данько. – М.:МИНХ, 1990. - 75с.
2. Гала Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку как иностранному / Н. Гала // Русский язык за рубежом. – 1985. - №5. – С.64-66.
3. Капитонова Т.И. Современные методы и технологии обучения русскому языку / Т. И. Капитонова, Л.В. Московкин, А.Н. Щукина. – М.: Русский язык. Курсы, 2008. – 308 с.
4. Пассов Е.И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного / Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. – М.: Русский язык. Курсы, 2010. – 568с.

Архипенко Л.М.

Харківський національний економічний

університет ім. С. Кузнеця

м. Харків, Україна

e-mail: liudm.arkh @ gmail.com

До проблеми мовної адаптації іноземних студентів

у білінгвальному середовищі

Надзвичайно актуальним сьогодні є питання навчання студентів-іноземців у двомовному середовищі. Цю непросту ситуацію й проблеми, які вона породжує, аналізують у своїх численних доробках А.О. Андрущенко, Г.І. Тохтар, А.П. Кулик, Я.С. Гладир, Н.Г. Клепікова, Є.В.Корольова, Л.В. Козак, О.М. Тростинська та ін. Але попри досить значну кількість досліджень питання викладання української мови як другої іноземної все ще потребує уваги науковців і методистів.

Основним завданням для іноземних студентів, які приїжджають на навчання в Україну, є в практичне оволодіння мовою з метою подальшого її застосування в навчанні, у процесі набуття професійних навичок та в побутовому спілкуванні. У більшості вузів України вибір мови навчання залежить від бажання студентів-іноземців та від спеціальності, яку вони обрали. Вивчаючи українську мову на території України (так само, як і російську), багато іноземних студентів зустрічають цілу низку проблем, які тісно пов'язні з явищем двомовності – характерною рисою навчання та спілкування в нашій державі.

Оволодіння мовою – процес надзвичайно складний і вимагає багато зусиль. Перебуваючи в одномовному оточенні, студенти опановують мову набагато швидше й простіше. Двомовність, яка існує в багатьох великих містах України, ускладнює процес вивчення мови іноземцями. Це стосується як вивчення української мови, так і російської.

Іноземні студенти, які приїжджають на навчання в Україну, уже володіють, як мінімум, однією (рідною), а то й двома або трьома мовами. Засвоєння першої (основної, рідної) мови традиційно відбувається «знизу вгору», тобто, від утворення складів та інших елементарних мовних механізмів до вищих рівнів мови, а вже потім до усвідомленого послуговування знаковими одиницями мови. Процес засвоєння іншої мови (після оволодіння рідною) відбувається «зверху вниз», починаючи від усвідомлених операцій над мовою за допомогою вільного вибору мовних засобів до автоматизації мовного потоку.

Оволодіння другою мовою розширює мовні можливості людини перетворює її з монолінгва на білінгва. Білінгвізм являє собою психічний механізм (знання, вміння, навички), який дозволяє людині відтворювати й породжувати мовні твори, послідовно належати до двох мовних систем. При цьому на практиці двомовність не буває симетричною (як у суспільстві, так і в мовленнєвій діяльності кожного індивіда), оскільки мови ніколи не бувають абсолютно ідентичними за обсягом виконуваних функцій, за престижністю зв низкою інших аспектів.

За ступенем володіння мовами білінгвізм буває субординативний (коли білінгв володіє однією мовою краще, ніж іншою) і координативний (коли людина володіє різними мовами на однаковому рівні). За частотністю використання мов білінгвізм може бути активний (коли обидві мови використовуються регулярно) пасивний (частотність використання однієї з мов переважає).

Одним із перших розробників теорії білінгвізму або двомовності на початку ХХ століття є Л.В. Щерба. Він визначає два типи двомовності: чиста змішана. Чиста двомовність – це явище характеризується повною ізоляцією однієї мови від інших у мовленнєвій свідомості мовця. А змішана двомовність передбачає одночасне використання мов, в умовах, коли вони не тільки змішуються, але й взаємодіють. Ситуація змішаної двомовності буває не тільки кінцевим результатом оволодіння мовою, а й супровідною характеристикою самого процесу вивчення другої мови. Можна сказати, що будь-який процес засвоєння нерідної мови породжує змішану двомовність.

Приїжджаючи на навчання в Україну, іноземні студенти опиняються в складній мовній ситуації: з одного боку вони зазнають впливу чистої двомовності, яка виникає в процесі вивчення в університеті нерідної мови (української чи російської), а з іншого – на них діє змішана двомовність навколишнього середовища (засоби масової інформації, магазини, спілкування з українськими студентами, з викладачами, з жителями міста). На початку свого перебування в Україні студенти-іноземці не можуть об'єктивно оцінити мовну ситуацію, тому у виборі мови навчання спрацьовують

стереотипи, чиїсь поради, і як наслідок – на підготовчому факультеті вони вивчають російську мову. Іноді іноземні студенти дізнаються про існування української мови як окремої, самостійної, лише приїхавши в Україну. Часто вони просто не усвідомлюють (чи не знають), що навчання в державних університетах України ведеться державною українською мовою, що в багатьох вишах відсутні окремі спеціальні групи для навчання іноземних студентів і після закінчення підготовчого факультету навчитися вони будуть у групах з українськими студентами. Ще одна проблема: на підготовчому факультеті навчання часто ведеться тільки однією мовою, і переважно російською.

Аналіз проблеми мовної адаптації іноземних студентів з урахуванням проживання та навчання у двомовному середовищі дає підстави вважати їх мовне становище складним. Навіть ті студенти, які відразу обирають для навчання російську мову й планують продовжувати навчання цією ж мовою, і тому спочатку ніби не помічають україномовного оточення, через певний час вже потрапляють у вир змішані двомовності. Це вплив засобів масової інформації, офіційних документів, розпоряджень, оголошень, спілкування на побутовому рівні. Тому дуже швидко лексичний запас студентів-іноземців, які вивчають російську мову, поповнюється такими словами чи фразами, як «пояснювальна», «оголошення», «черга», «двері зачиняються», «будьте обережні», «дякую», «будь ласка», «я тебе кохаю» тощо. Причому, вплив української мови проявляється не тільки на лексичному рівні, а й на фонетичному та акцентологічному (замість російського [малако] – [молоко], замість [студ'ент] – [студент], російська вимова [хл'єб] звучить як [хл'іб] тощо). Таким чином, іноземні студенти дуже швидко переконуються в необхідності хоча б ознайомлення з деякими основами української мови для того, щоб адаптуватися в двомовному оточенні, в яке вони потрапляють.

Полегшити процес адаптації іноземним студентам допоможе при вивченні мови урахування українського лінгвокультурологічного аспекту. Так О.М. Тростинська слушно наголосила на потребі в розробці специфічної навчання російської мови з урахуванням українського лінгвокультурологічного аспекту.

Вона пропонує не користуватися розробленими в Росії підручниками при вивченні російської мови як іноземної в Україні, створити власну методику викладання російської мови на українському лінгвокультурологічному матеріалі, яка дасть можливість сформувавши мовну поведінку іноземних студентів адекватну реаліям країни, у якій вони навчаються, а іноземні студенти, навіть не вивчаючи української мови в повному обсязі, «стануть провідниками ідей українського народу в різних країнах світу» [6;263].

Отже, реальні потреби мовної адаптації іноземних студентів в Україні потребують упровадження навчання двома мовами. На жаль, це можливо лише на поглибленому етапі, через те, що на підготовчому етапі вивчати можна тільки одну (російську або українську) мову. Тому доцільним вважаємо перерозподіл і збільшення годин на вивчення української мови, а в перспективі – перехід до вивчення української мови як першої іноземної.

Література:

1. Андрущенко А. О. Психологічні та психолінгвістичні фактори формування граматичної компетентності майбутніх філологів з другої іноземної мови / А. О. Андрущенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 1. – С. 279-288. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/pednauk_2014_1_35.pdf.

2. Гладир Я. С. Викладання української мови як другої іноземної у технічному ВНЗ: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / Я. С. Гладир. – Режим доступу: <http://www.center.univer.kharkov.ua/ vestnik/full/15.pdf>.

3. Клепикова Н.Г. К вопросу повышения мотивации изучения украинского языка как иностранного в условиях русско-украинской языковой среды / Н.Г. Клепикова, Е.В. Королева // Психолого-педагогические и лингвометодические аспекты обучения в вузе: Сб. науч. ст. – Харьков: ХНАДУ, 2007. – С. 308-312.

4. Козак Л. В. Психолінгвістичний аспект навчання української мови іноземних студентів у немовному ВНЗ / Л. В. Козак // Психолінгвістика. – 2010. – Вип. 5. – С. 31-36.

5. Тохтар Г.І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення / Г.І. Тохтар, А.П. Кулик // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України: Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. – Харків: ХНАДУ, 2005. – С. 314-316.

6. Тростинська О.М. Український лінгвокультурологічний аспект у викладанні російської мови іноземним студентам / О.М. Тростинська, І.І. Черненко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному

етапі. Міжпредметні зв'язки: Зб. наук. праць. – Харків: Константа, 2007. – Вип. 11. – С. 261-267

Безкоровайная Л.С., Штыленко В.Е., Штыленко Е.Л.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Харьков, Украина

l_s_bezk@mail.ru

shtylena@mail.ru

Обучение устной монологической речи на основе логико-смысловых схем текста

В научно-методической литературе, посвященной методике обучения русскому языку как иностранному, определены основные требования к учебным текстам: лексико-грамматическая доступность, учебно-методическая целесообразность, смысловая цельность, логичность изложения, законченность, интересность, актуальность, а также культурологическая и страноведческая ценность [1: 45-46], [2: 77-78].

Видов и жанров учебных текстов достаточно много, и все они могут быть использованы для реализации разнообразных задач в процессе обучения языку. Чаще всего письменный текст служит источником страноведческой информации, материалом для изучения лексико-грамматических конструкций, способом презентации речевых образцов. Кроме того, текст может быть использован в качестве основы для развития речевых навыков и умений. Для достижения этой цели преподаватели и методисты рекомендуют выбирать небольшие сюжетные тексты, в которых достаточно четко прослеживается логико-смысловое строение и имеется возможность творчески интерпретировать их содержание.

Можно с сожалением констатировать, что таких текстов в практике преподавания существует не так много. Текст может быть интересным и